

JEŠTĚ NEŽ NADEŠEL DEN HRŮZY, ZAŽATÝCH PĚSTÍ A SLZ...

HISTORICKÁ MOZAIKA

– pohled do dramatického zákulisí událostí, kdy se dějiny
odpočítávaly v řádu hodin a minut

ROMAN CÍLEK

Letos si připomínáme 65. výročí osvobození republiky
a konec okupace. K plnému pochopení
těchto okamžiků nechť nám však nyní poslouží nahlédnutí
do doby, kdy čas zla a utrpení teprve začínal. Patnáctý
březen 1939. O tomto datu toho dost víme: vpád německých
vojsk, znesvěcující pobyt Adolfa Hitlera na Hradčanech.
Řadou málo známých okolností je však obklopeno dramatické
dění, které – často pod příkrovem tajemství – hitlerovské
agresi těsně předcházelo. Poodhrňme tedy tuto oponu...

BYLO ÚTERÝ 14. BŘEZNA 1939 OBYČEJNÝM PŘEDJARNÍM DNEM?

Zdaleka ne.

Pro vybrané říšskoněmecké jednotky to je datum, k němuž bylo v přísně tajných vojenských dokumentech připsáno písmeno A, což znamenalo, že z nástupních prostorů na sever, západ i jih od hranic Česko-Slovenské republiky, jak se naše země v pomnichovském období jmenovala, se měl zahájit příbližovací přesun. Následný den Y, tedy datum překročení hranic, byl – jak prozrazují německé vojenské archivy – předběžně určen na 15. březen.

Přesný hodinový harmonogram nástupu jednotek je zaznamenán ve válečném deníku vrchního velitelství branné moci a podle tohoto dokumentu vydal major Adolf Heussinger z 1. oddělení generálního štábu již 10. března ve 14.30 hodin směrnici k přípravě rozkazu pro Leibstandarte SS Adolf Hitler, která se měla dát do pohybu jako první, protože jejím úkolem bylo zmocnit se průmyslového Ostravska několik hodin předtím, než do akce vyrazí ostatní jednotky. Mělo se tím kromě jiného předejít eventuálnímu obsazení Ostravska polskou armádou. Německé oddíly, rozložené v Sudetech, Sasku, Slezsku, v Bavorsku a Rakousku, dostaly směrnice k rozkazu vyrazit téhož dne v 16 hodin 57 minut.

V úterý 14. března šestapadesátiletý generál pěchoty Johannes Blaskowitz, jehož život skončí v únoru 1948 sebevraždou v Norimberku, ale nyní byl natolik živý, aby mu mohli světit vedení celé protičeskoslovenské operace s krycím názvem Märzwirbel, tedy Březenový vír, podepsal rozkaz dramaticky vypointovaný výzvou:

„Vorwärts für Führer, Volk und Vaterland!“

Jak také jinak: „Vpřed za vůdce, národ a vlast!“

HRA NERVŮ, ZÁKULISNÍCH ZPRÁV, ŠIFROVANÝCH SDĚLENÍ A SKRYTÉHO VYJEDNÁVÁNÍ

V noci z úterý na středu se v Praze podařilo zachytit telefonát z Londýna, že příštího dne má být zahájena okupace českých zemí, totéž tvrdili ostatně i naši vojenští zpravodajci, jimž tento údaj nabídli jejich informátoři z Německa, především agent A-54. V 8.55 zaslechl jeden z úředníků Anglobanky z telefonického rozhovoru s Bratislavou několik slov o brzkém údělu Čech a Moravy: „Zítřka budete asi obsazeni. Snad to nebude příliš krvavé.“

O něco málo víc, ale také ne všechno, již věděli lidé z říšskoněmeckého vyslanectví v Praze, především chargé d'affaires Andor Hencke. V noci svým nadřízeným odeslal obsáhlou situační zprávu, v níž uvedl, že u českého obyvatelstva vzrůstá nechuť vůči vládě, zejména proti osobě Rudolfa Berana. Poslední události prý ukazují i nejprostším Čechům, že se ani zahraničně politická, ani vnitřní konsolidace státu nezdařila, a tak vznikla vážná krize, jejíž následky se nedají dohlédnout. Významnou úlohu v tom hrají polovičatá opatření proti Židům. „Po Praze kolují různé pověsti o vojenské diktatuře,“ napsal Hencke, „obyvatelstvo je však pasivní. Včera večer byly v Praze dva incidenty proti německým studentům jasně vyprovokované Čechy. Provokující židovští studenti byli vytlačeni z budovy německé techniky. Menší skupinky Čechů vystoupily na jejich ochranu. Policie poté obsadila vchod na

vysokou školu.“ Hlášení podal i německý konzul Wolf z Brna, který oznamoval, že v „moravské metropoli je klid, incidenty menšího rozsahu byly zjištěny jen v německých obcích u Brna, policie, četnictvo a velká část českého obyvatelstva se otevřeně snaží zabránit vážnějším srážkám.“

Šifrované zprávy stále poletují sem a tam.

Několik minut po půlnoci obdržel Hencke tajný příkaz říšského ministra zahraničních věcí Ribbentropa, v němž mu ukládal, aby od pražské vlády či prezidenta Háchy vyžadoval vždy jen písemná stanoviska a k ničemu z toho se nevyjadřoval. V té době se zřejmě v Berlíně v nejužším kruhu kolem Hitlera rozhodovalo o tom, jak si poradit s Háchovou důvěrnou pondělní nabídkou na přímé jednání v říšském kancléřství. Dr. Henckemu se tento pokyn dostal do rukou patnáct minut po 2. hodině, ale ještě předtím musel splnit žádost říšského ministerstva propagandy a podat zprávu o zahraničních korespondentech, kteří jsou toho času služebně přítomni v Praze. U každého jména byla charakteristika a záznamy o tom, jak se příslušná osoba staví k „třetí říši“. Tak například: „Novinář Gedye z New York Times řekl, že je zcela přesvědčen o tom, že československá krize je inscenována Němci... Vadnay z listu The Times prohlásil, že vidí budoucnost Československa velmi černě. Je to Žid ostře protiněmeckého smýšlení...“

Byla 1 hodina 35 minut když depeše odešla z Prahy.

ŠOKUJÍCÍ ZPRÁVA Z BRATISLAVY: REPUBLIKA SE ROZPADÁ

O první tamní překvapení se postarala příroda. Během noci napadla v celém městě i jeho okolí vrstva sněhu, což vyvolalo dopravní potíže. Navzdory tomu se do Župního domu začínali scházet členové slovenského sněmu. Každý si uvědomoval mimořádnost tohoto nečekaně svolaného zasedání. Značný zájem o tuto událost dávali najevo také novináři, zejména němečtí, jejichž tiskový štáb se nachází v hotelu Carlton. Katolický kněz dr. Josef Tiso, který se na sklonku noci vrátil z Berlína, se u hloučku zpravodajů zastavil a pokusil se o uvolněný tón: „Musím se vám, pánové, svěřit s tím, že jsem již dvě noci nespál. Podívejte se – dokonce jsem po ty dva dny neměl čas třeba si jen umýt ruce.“

Zřejmě to řekl jen tak náhodně, ale vnucuje se otázka: Nezmínil se kdysi v jiné osudové chvíli o mytí rukou i muž jménem Pilát Pontský?

Historickými paralelami se však nyní nikdo nezabýval. V 10 hodin viceprezident sněmu dr. Karol Mederly zahájil zasedání. Účast byla vzorná: ze šedesáti poslanců chyběli pouze tři. Po úvodních formalitách, mezi nimiž zaznívaly výkřiky „Ať žije slovenský národ, ať žije svobodné Slovensko!“ se ujal slova dr. Tiso a přímí účastníci zaznamenali, že se během vystoupení několikrát podíval na hodinky. Referoval o návštěvě v Berlíně, vyprávěl, že mu Hitler nechal předčítat tajné informace, z nichž vyplývaly úmysly maďarské vlády v nejbližších dnech obsadit Slovensko a podřídit si je. V souvislosti s tím mu pan Hitler doporučil vyhlásit slovenskou samostatnost i plnou nezávislost na Praze – „a to bleskově“ –, načež prý Tiso ujistil svého hostitele, že Německá říše nikdy nebude slovenským národem zklamána. V závěru dr. Tiso požádal sněm, aby vše uvážil a bezodkladně se rozhodnul.

Bylo 11.45 hodin.

Poslanci se rozešli k přestávce, během níž se k nim dostala naléhavá výzva slovenských vlasteneckých důstojníků a významných intelektuálů, aby jednali uvážlivě a „neroztrhli

československý stát“. Dozvěděli se i o podobně laděném telegramu, který z USA zaslala sněmu Slovenská liga, tedy největší organizace tamních Slováků.

Dokázali se nad tím ještě aspoň zamyslet?

Ve 12.06 hodin zahájil předseda sněmu dr. Martin Sokol další část jednání. Na programu byl jediný bod, a i ten spočíval ve schválení jediné věty: „Ve jménu Božím a ve jménu slovenského národa chceme samostatný stát.“

Hlasovalo se povstáním.

Poslanci se vyjádřili „pro“.

Ve dvanáct hodin, sedm minut a třicet vteřin se tímto zjednodušeným způsobem zrodila Slovenská republika. Oněch sedm a půl minuty, jimiž si slovenští politici dovolili překročit časově vymezené ultimátum, jež jim 13. března pozdě večer dali Hitler a Ribbentrop, tedy sedm a půl minuty proti vůli Berlína, obrazně vymezovalo míru slovenské nezávislosti a suverenity. Výstižně to napsal americký diplomat a znalec evropské problematiky George F. Kennan: „To, co se na Slovensku děje, je opakováním známého příběhu ze střední Evropy: lokální tužby a spory jsou zneužívány vnějšími silami pro cíle, které nemají nic společného se zájmy těch, jichž se to týká. Slováci – jako ti Shakespearovi Angličané – prodali pastviny, aby si koupili koně, a radost, kterou z tohoto obchodu pociťují, nebude mít dlouhého trvání. Osudem Slovenska je sloužit jako bezmocný satelit Německé říši. Zůstane jim tolik nezávislosti, kolik jí má pes na vodítku. Dokud poslušně šlape po boku svého pána a stejným směrem, je zcela svobodný. Jakmile však začne tahat jinam, rázem pocítí šňůru.“

SDĚLENÍ O TOMTO DĚNÍ, KTERÉ PROSTŘEDNICTVÍM ROZHLASU PRONIKLO DO ČECH A NA MORAVU V ČASNÉM ODPOLEDNÍ, BYLO PŘIJATO S POBOUŘENÍM

„Nemohu se v těchto hodinách zbavit pocitu člověka, jemuž je v nejméně vhodné chvíli vražen do zad nůž,“ spontánně a s pohnutím se vyjádřil brněnský rozhlasový hlasatel. Zaznívalo také biblické přirovnání o bratřech Kainovi a Abelovi, ale brzy už zasáhla nadřízená místa a informace o Slovensku se vysílala bez hodnotících komentářů. Lidovou tvořivost nelze ale spoutat cenzurou. Na adresu slovenských politických předáků, kteří se podíleli na rozbití republiky, se vyrojila přemíra vtipů...

V KOLOVRATSKÉM PALÁCI NA MALÉ STRANĚ UŽ OD ČASNÉHO RÁNA ZASEDALA VLÁDA POD VEDENÍM PREMIÉRA RUDOLFA BERANA

Atmosféra byla neradostná.

A nešlo jen o překotně se vyvíjející dění na Slovensku.

Poté co kurýr přinesl ranní výtisky novin a souhrn komentářů a zpráv zahraničního, zejména německého tisku, chmur na tvářích ministrů přibývalo. K pouštění se nabízela snad jen noticka v deníku Národní práce, kde se rozepsali o tom, že v populární pražské restauraci U Fleků se strhla rvačka mezi pívem posílenými českými a německými hosty. Jinak toho k pobavení mnoho nebylo, ba naopak. Bylo jasné, že říšskoněmecké sdělovací prostředky vystupňovaly, a jistě ne náhodou, svou válku slov na maximum. V úvodníku listu Völkischer Beobachter, ústředního orgánu nacistické strany, se pod titul-

„Československo musí být zničeno,“ rozhodl a veřejně vyhlásil německý říšský kancléř Adolf Hitler – a také to v časovém rozmezí od podzimu 1938 do jara 1939 dokázal.

kem „Tady se Praha mýlí“ psalo: „Brno je město, které po staletí patřilo k německému životnímu prostoru a ještě dnes tu žije 60 000 Němců. Chátra cizího národa v tomto městě se domnívá, že si může dovolit nestydatě provokovat německé soukmenovce... nadávat jim, do krve je mlátit... Tento stav je pro příslušníky německého národa nesnesitelný. Tak malý stát, ze všech stran obklopený německým národem, si nesmí myslet, že by se mohl hojit na německých lidech.“ V dalším článku se psalo, že Češi v Mnichově prý dostali šanci podílet se na formování nového pořádku ve střední Evropě, ale „krvavé události, které otřásají celým česko-slovenským státem, jsou důkazem toho, že Češi tuto příležitost s konečnou platností propásli“.

Znělo to skoro jako rozsudek smrti nad republikou.

Lež za lží. Z nevelkých incidentů, k nimž většinou z německé viny na některých místech v českých zemích došlo, vykouzlili říšští žurnalisté obraz hromadného vybíjení Němců. Češi prý táhli vesnicemi na Jihlavsku a volali: „Němci ven! Stalin sem!“ V Jihlavě mělo být v neděli padesát raněných. Před německým hotelem Hoffmann v Brně vytloukali Češi okna, šlapali po německých chodcích a provolávali: „Beneš se vrátí a Němcům ukáže!“ Podle téhož listu začaly české úřady v Brně vyzbrojovat příslušníky bývalých komunistických organizací a přidělily jim zbraně a munici z vojenských skla-

dů. V jiných novinách byla vyslovena řečnická otázka: „Jak dlouho to jako silný národ a silný stát budeme trpět?“

Dalo se vše vyjádřit ještě srozumitelněji?

Vystupování z pozice síly odpovídaly i reportáže z nedělních berlínských oslav Dne hrdinů, kde promluvil veloadmirál Erich Raeder. Zaměřil se na plány gigantického vyzbrojování Německa a na závěr dodal: „Tam, kde bylo ve zbrojení dosaženo náskoku, bude udrženo. Kde je třeba přidat, bude přidáno. Kde je mezera, musí zmizet!“

Slova určená celé Evropě.

Neměla nikoho nechat na pochybách o tom, že Německá říše se do budoucna připravuje k velkému vítěznému tažení - a že události nejbližších dnů a hodin podají důkaz této německé síly.

BERANŮV KABINET SE CHYTAL ZLOMKŮ NADĚJE

Po zprávě ministra národní obrany generála Syrového, který přímo na mapách ukázal, jak se říšskoněmecká vojska čím dál přímočařeji stahují k hranicím republiky, byl ministr vnitra dr. Otakar Fischer vyslán, aby navštívil sudetoněmeckého poslance dr. Alfreda Rosche, který působil v našem parlamentu dokonce ještě před vznikem Henleinovy Sudetoněmecké strany. Jeho prostřednictvím měla být říšská vláda důvěrně oslovena s nabídkou na okamžité uzavření česko-německé úmluvy o neútočení a celní unii v případě, že Německá říše upustí od vojenské akce proti českým zemím. Ministr tlumočil Roschemu i Beranův vzkaz, že vládní místa jsou ochotna učinit vše, čím by se Německu vyšlo vstříc.

„Jste ochoten zprostředkovat tyto nabídky?“ zeptal se dr. Fischer.

Poslanec Rosche přikývl, ale jeho počínání tak jako tak zůstalo bez významu. Sudetoněmečtí činitelé nebyli v této chvíli pro špičky „třetí říše“ těmi, s jejichž hlasy by se počítalo: doba jejich účelné využitelnosti skončila v září 1938 potupným mnichovským ujednáním čtyř velmocí. Nyní byli postaveni mimo hlavní proud dění. Na vlastní kůži to poznal i v Berlíně pobývajícím šéf klubu pražských sudetoněmeckých poslanců dr. Ernst Kundt, který v doprovodu dr. Hoffmanna z právního oddělení své úřadovny navštívil již v pondělí 13. března vedoucího politického oddělení říšského ministerstva zahraničí Ernsta Woermanna. Hoffmann podal Woermannovi zprávu o snahách vytvořit v Praze nacionalistickou, Německu krajně přátelsky nakloněnou vládu. Prohlásil, že za těmito snahami stojí mimo jiných i tajemník Strany národní jednoty, bývalý poslanec agrární strany Žilka, který by se snad měl stát předsedou vlády. Kundt pak naznačil to, co prý mu řekl vlivný generál SS Hermann Behrends: že se s ním, tedy s Kundtem, počítá na ministerský post, kde by zastupoval německou menšinu v českých zemích. Už tedy začínal zájem o dělení kořisti! Zatím bezúspěšně. Ernst Woermann zareagoval velmi rezolutně a dal najevo, že není zmocněn k politickým vyjednáváním - a že by bylo nebezpečné nějakými dílčími kroky komplikovat i tak velmi složitou situaci, která se řeší a bude v dohledné době vyřešena výhradně v říšském kancléřství.

VYŘEŠENA...? STÁLE BYLA VE HŘE HLAVNĚ PŘÍMÁ VOJENSKÁ AKCE

Ale přece jen - neobávali se nacisté její odezvy ve světě?

Zřejmě i tato otázka přišla na přetřes a podle některých svědectví ještě 14. března ráno říšský kancléř Hitler uvažoval

o tom, zda by nebylo lepší využít vyprovokovaných konfliktů v některých českých městech k prohlášení, že obsazení Česko-Slovenska je jen pouhou policejní akcí podniknutou v zájmu ochrany německého obyvatelstva.

Padaly různé návrhy.

Jejich součástí byl i návrh Ribbentropova naléhavého sdělení vládě v Praze, jehož text se koncipoval ještě předtím, než se začalo hovořit o Háchově cestě do Berlína. V připraveném telegramu se tvrdilo, že česko-slovenská vláda není schopna zajistit klidný život národů žijících v zemi. Německá vláda je proto nucena učinit taková opatření, aby zajistila v Česko-Slovensku klid a pořádek. Je to o to nutnější již proto, že ze všech částí Česko-Slovenska dochází od terorizovaných a nelidským způsobem pronásledovaných obyvatel německé národnosti volání o pomoc. „Říšskoněmecká vláda očekává,“ psalo se v závěru, „že vláda v Praze učiní ihned nezbytná opatření a vyšle do Berlína vyjednávače vybaveného odpovídajícími plnými mocemi...“

Telegram byl připravený.

Nakonec však k jeho odeslání nedošlo: vše se vyvinulo jinak – a určitě ne pro nás lépe.

„JEN PRO POZVANÉ!“ ZDŮRAZNIL JOSEPH GOEBBELS

Pozoruhodná věc.

Zatímco v mnoha směrech se dosud dbalo na přísné utajení, náhle se událo něco zcela opačného. Na 10. hodinu dopolední si v úterý 14. března pozval říšskoněmecký ministr propagandy dr. Goebbels zhruba dvacetičlennou, pečlivě vybranou skupinu zahraničních novinářů a oslovil je nečekaně otevřeným způsobem. Že by to byla sólová akce ctižádostivého kariéristy? Ale ne, cosi takového není v totalitním systému proveditelné. A tak je jisté, že bylo součástí nátlakové taktiky, když Goebbels žurnalistům bez obalu sdělil vůdcovo rozhodnutí, že zřejmě již zítra v 6 hodin ráno započnou říšskoněmecká vojska obsazovat zbytek někdejší Československé republiky. Zdůvodnění bylo velestručné: říšský kancléř se již nemůže nečinně dívat na to, co se děje ve státě, který stále ohrožuje mír, a proto je třeba zabránit další eskalaci násilností a celkového napětí.

Tisková konference netrvala dlouho.

Dopisovatelka listu Chicago Tribune Sigrid Schulzová hned poté zatelefonovala snad jedinému českému novináři, který tehdy trvale pobýval v Berlíně. Jmenoval se Ludvík Jehl, původně zastupoval německy psaný liberální list Prager Presse a pak tiskovou agenturu Centropress. Nebylo pro něho samozřejmě překvapením, že se něco chystá. Při služebních cestách si již několik dnů ověřoval nepříliš tajené přesuny německých vojsk k československým hranicím, a to zejména v prostoru na jih od Drážďan a ve Slezsku. Pozoroval i ruch kolem vojenského doplňovacího velitelství v Berlíně, kam byli povoláni branci na svolávací listky.

Až dosud to mohlo být jen říšskoněmecké zastrašování.

Harašení zbraněmi, jak se to tak často dělá...

Nyní měl Jehl v rukou sdělení, blížící se jistotě. Ihned se rozjel na naše vyslanectví. Pro nemoc tam nebyl přítomen vyslanec dr. Mastný, ale přijal ho chargé d'affaires dr. Ladislav Szathmáry. Jehl mu sdělil to, co se dozvěděl, a pak se pokusil spojit s Prahou, což se mu podařilo až mezi 12. a 13. hodinou, kdy si jeho hlášení nastrojil redaktor Hokeš a slíbil, že bude informovat tiskový odbor prezidia ministerské rady.

Zprávu premiérovi podal šéf odboru Zdeněk Schmoranz.

Beran se prý ale na něho osopil:

„Ten, kdo s tímhle bůhvídkud přišel, je vůl – a já se přece nemůžu zbláznit z každé povídačky!“

Jehl se ovšem necítil být volem a celý příběh ze svého pohledu následně dovyprávěl: „Později jsem se soukromě sešel s ministrem zahraničí dr. Chvalkovským a ten mě ujistoval, že moji aktuální zprávu z Berlína Beran ani jemu, ani Háchovi nepředal. Dokonce k tomu Chvalkovský přidal komentář, že by snad ani s prezidentem do Berlína neodjeli, kdyby byli informováni o tom, že Goebbels přímo před zahraničními novináři mluvil tak, jak údajně mluvil.“

Je nesnadné uvažovat v kategorii: co by bylo, kdyby...

Leccos však nasvědčuje tomu, že Beran o Hitlerových úmyslech a možná i o obsahu tiskové konference říšského ministra propagandy cosi věděl i z jiných zdrojů. Brzy odpoledne přijal Beran představitele nacionalistické skupiny Akce národní obnovy v čele s ing. Ferdinandem Macalíkem. Beran právě obědval a pak byl několikrát volán telefonicky. „Ten poslední rozhovor, jak jsem poznal, byl s Berlínem,“ vypověděl o tom ing. Macalík. „Někdo, a měl jsem dojem, že to bylo naše berlínské vyslanectví, podával Beranovi dlouhou zprávu, během níž premiér jen pokyvoval hlavou a pozoroval jsem na něm stupňující se rozrušení. Poté k nám rozechvěle prohodil: ‚Zítra bude Evropa svědkem nejsenzačnější události.‘“

TO ZCELA URČITĚ: DOKONCE SE NA STŘEDU 15. BŘEZNA 1939 CHYSTALO HNED NĚKOLIK NEJSENZAČNĚJŠÍCH UDÁLOSTÍ

Jedna z nich se připravovala přímo v Praze.

Zdejší nejvýše postavený německý diplomat Andor Hencke o tom obratem informoval své nadřízené v Německu. „Ministr zahraničí dr. Chvalkovský mi dnes v 11.25 hodin předal tento ručně psaný dopis, označený za důvěrný: ‚Vážený pane chargé d'affaires, navazuje na včerejší telefonický rozhovor, je mi ctí dotázat se Vaším prostřednictvím, zda Jeho Excelence říšský kancléř by přijal pana prezidenta dr. Emila Háchu k osobní rozlučce.‘“ O něco později – zřejmě po souhlasném stanovisku Berlína – odešlo z německého vyslanectví i telefonické hlášení: „S přihlédnutím k srdeční chorobě 68letého prezidenta mu lékař zakázal cestovat letadlem. Odjede tedy z Prahy asi v 16 hodin zvláštním vlakem... V jeho doprovodu budou: šéf kabinetu Havelka, ministr zahraničních věcí Chvalkovský a kvůli prezidentovu zdravotnímu stavu i jeho dcera sl. Háchová. (Dovolme si diplomata poopravit: Háchova dcera nebyla slečnou, nýbrž rozvedenou paní – a jmenovala se Milada Rádllová.)

Nakonec bude vše trochu jinak, ale podstatné zůstávalo.

Pojede se do Berlína!

DO ODJEZDU ZVLÁŠTNÍHO RYCHLÍKU ZBÝVALO JEŠTĚ MNOHO HODIN

Využilo se jich?

Jak kdo.

Málo lze zaznamenat smysluplných a vyhocenému kritickému stavu odpovídajících aktivit u těch, kteří by měli být již z podstaty svého postavení nejaktivnější. Jak v hodinách, jež předcházely již skoro otevřeně avizovanému napadení země, vládla vláda republiky? Dalo by se předpokládat, že se pod hrozbou okupace rozhodne vyburcovat z letargie evropské vel-

moci, veřejně se obrátí na Společnost národů, osloví celý svět, anebo alespoň učiní nejnужnější domácí opatření, která jsou nezbytná v takové osudové chvíli.

Nic takového, skoro nic, se – bohužel – nestalo.

Přitom nutnosti činů si byli vědomi mnozí.

V průběhu úterý 14. března se pokoušeli navštívit premiéra někteří kapitáni našeho průmyslu, zejména toho, který souvisel s výrobou pro armádu. O přijetí usiloval ředitel brněnské Zbrojovky ing. Outrata, stejně jako generální ředitel Škodovky Hromádka. Chtěli zjistit, jaká je skutečná situace a co mají učinit, aby se výrobní plány a vývojové konstrukční podklady zbrojního průmyslu nedostaly do rukou Němců.

Rudolf Beran je nepřijal, nevěděl asi, co by jim poradil.

Plukovník Heliodor Píka se zase pokoušel hlásit se u ministra Syrového, hodlal mu zřejmě předložit vlastenecky pojaté provolání k armádě, které právě sepsal – „Braňme své domovy, budoucnost svých dětí! Braňme ze všech sil svou národní svobodu i nezávislost a buďme tím hodni svých husitských předků!“, ale ani on neuspěl.

Kolem 14. hodiny – to už se vědělo, že Slovensko se odtrhlo od republiky – sešla se na generálním štábu v Dejvicích skupina vyšších štábních důstojníků: generál Fiala, který byl ve funkci velitele hlavního štábu, plukovníci Pták, Petka, Píka a další. Došlo ke vzrušené diskusi. Píka a ještě někteří jiní zastávali názor, že by armáda i přes krajně nepříznivou situaci měla děj se co děj bránit zbytek republiky. Další s nimi sice v zásadě souhlasili, ale klonili se spíš k názoru, že je třeba vyčkat rozkazu prezidenta a vlády k brannému odporu. Nebylo přece jasné, jak se situace vyvine. Obecně se ve vojenských kruzích předpokládalo, že se chystá další částečný zábor, týkající se možná Ostravy, Brna a Olomouce, ale o tom, že by mohly být obsazeny české země jako celek i s Prahou, nebyli zřejmě všichni zcela přesvědčeni – i když například zpravodajci na tuto možnost již několik dnů poukazovali. Píka na závěr schůzky zkoncipoval provolání, jímž měli být povoláni do zbraně záložníci. Plukovník Havel povolal do štábu velitele pražských pěších i dělostřeleckých pluků i velitele pražské dělostřelecké brigády, a to plukovníky Chalupu, Balabána, Mašína, Sklenovského a Holuba. S nimi se pak radil, co by se mělo dělat, kdyby přišlo z Německa další ultimátum nebo kdyby se hitlerovci odhodlali k částečnému záboru.

Kolem 16. hodiny přišla zpráva o přípravách odjezdu prezidenta Háchy do Berlína. Účel cesty nebyl znám, ale nabízel se výklad, že jde o upřesnění německých požadavků vůči republice, takže by bylo asi dobré počkat na výsledek tohoto rokování na nejvyšší úrovni.

„Nelze si přece myslet, že by zaútočili zrovna v době, kdy bude jejich hostem hlava našeho státu,“ ozvalo se na shromáždění.

Znělo to logicky, leč činy tyranů jsou často postaveny na popření logiky a předpokladů.

„Počkáme tedy,“ rozhodla se většina z přítomných.

A s tím se rozešli...

DOKUMENT Z MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY S DOBOVÝM RAZÍTKEM TAJNÉ

Ve věcné podobě se v něm shrnovala situace, jak byla 14. března 1939 dle dílčích zpráv i hlášení zjištěna a částečně také ověřena v čase od 13. do 18. hodiny. Potvrzovalo se tu, že:

1. Němci soustředili během dne značné jednotky v bývalém našem pohraničí, a to jak přesunem z přilehlých, tak i vzdálenějších oblastí,

2. větší skupiny se soustřeďují také na severní Moravě, kde je, jak se zdá, 8. divize a aspoň část některé divize útočné vozby a lehká divize,

3. v severních Čechách, a to jak západně, tak východně od Labe, by kromě saských jednotek mohla být i 3. divize útočné vozby a snad také 20. motorizovaná divize – ta nejspíš západně od Plzně.

V závěru souhrnné relace se uvádělo: „Německá propaganda líčí události u nás velmi nepříznivě. Celkem je možno říci, že Německo má připraveny dostatečné síly k podpoře eventuální akce proti naší zemi.“

Burčující zjištění.

Navzdory tomu se většina vedoucích pracovníků ministerstva národní obrany a hlavního štábu večer rozešla do svých domovů. Všude zůstala jen běžná dozorcí služba, jako tomu bylo kteréhokoliv jiného mírového dne. V archivu se uchovaly rozkazy, které jako poslední ze 14. března vydal hlavní štáb, konkrétně jeho 3. oddělení. První rozkaz se týkal jednotek četnictva, které se vracelo ze Slovenska na Moravu. Na žádost zemského vojenského velitelství v Brně bylo toto četnictvo dáno k dispozici při vytváření nových stanic na moravsko-slovenských hranicích. Dvanáct stovek četníků mělo být hned poté dirigováno přímo do Prahy. Velitelství VII. sboru byl zase určen rozkaz, aby vojenské jednotky, vrátivší se ze Slovenska, byly ubytovány ve Vyškově, kde mají zůstat v dočasné pohotovosti.

To bylo z hlavního štábu vše.

A co ministerstvo národní obrany?

Šéf resortu generál Jan Syrový si musel být toho dne vědom možnosti blízkého vpádu německých armád. Zřejmě i on však tápal v názoru na to, jak by se mělo na podobnou situaci reagovat. Proto nejprve vydal rozkaz udržet vojska v kasárnách tak, aby „bylo zabráněno jakémukoliv srážce s německým vojskem v případě jeho postupu naším územím“, ale poté nechal odeslat pokyn, aby se předchozí jeho požadavek prozatím pokládal za osobní sdělení, jež bez dalšího rozkazu nesmí být předáváno podřízeným.

VÍCE POZORNOSTI SE VĚNOVALO PREZIDENTOVĚ CESTĚ

Během dopoledního zasedání vlády se Chvalkovský několikrát telefonicky dotazoval na německém vyslanectví, zda už přišla odpověď na Háchovu žádost o přijetí. Berlín zatím neodpovídal: zřejmě se tam čekalo na výsledek dění v Bratislavě. Odpověď obdržel Chvalkovský až kolem 13. hodiny, kdy už byla záležitost Slovenska vyjasněna k německé plné spokojenosti. Nyní tedy říšský kancléř Hitler sděloval, že je ochoten pana prezidenta přijmout a okamžitě pro něho poslat letadlo. Cesta letadlem však, jak již víme, byla po vyjádření Háchova lékaře a vzhledem k nepříznivému počasí vládou zamítnuta. Bylo doporučeno využití zvláštního vlaku a ministerstvo vnitra nařídilo policii a četnictvu zvýšenou ostrahu trati Praha – Lovosice, po níž se bude souprava pohybovat.

Do poslední chvíle nebylo jasné, kdo Háchu doprovází.

V 15 hodin přijel šofér z Pražského hradu k pracovníkovi prezidentské kanceláře dr. Josefu Klimentovi se vzkazem, aby se ihned připravil cestu. O patnáct minut později se Kliment nacházel již na Hradě a konvoj aut s Háchou, Klimentem, paní Rádlovou-Háchovou, komorníkem Příhodou a policejním inspektorem se vydal k Masarykovu nádraží, kde už čekali další účastníci: ministr Chvalkovský, dr. Morávek a ministrův sluha. Původně se určilo, že pojedje též ministr bez portfeuille

dr. Jiří Havelka. Krátce před odjezdem mu však Hácha zatelefonoval, že se od jeho účasti upouští a na další at' se zeptá Berana. Havelka tak učinil a premiér mu odpověděl: „Šéf Německé tiskové kanceláře Ansorge důvěrnou cestou upozornil našeho přednostu tiskového odboru dr. Schmoranze, že pražská vláda je nyní v Berlíně nepříznivě posuzována. Kdyby se tedy objevil v Berlíně kromě Chvalkovského, který u toho nemůže být, ještě další člen kabinetu, působilo by to prý jako červený hadr při býčích zápasech.“

V 15.45 hodin kolona aut dorazila k nádraží.

Zvláštní vlak, a zejména prezidentův vůz, působil sice luxusně, ale soupravu nebylo možno tak narychlo vytopit, takže dáma i pánové zůstávali zatím v kabátech. Kdy přesně vlak se vzácnými pasažéry, s nimiž se přišli na peron rozloučit premiér Beran, ministři Eliáš i Havelka a také nepostradatelný chargé d'affaires Hencke, skutečně z Prahy odjel, je sporné a záznamy o tom se v řádu minut liší. Hácha krátce mluvil mezi čtyřma očima s Beranem a zřejmě se v těch chvílích zopakovalo i to, co bylo během dne neformálně dohodnuto - že tedy vláda jaksi podmíněně dává k dispozici svá křesla, aby prezident její případné demise mohl použít, pokud by toho bylo třeba při jednání s říšským kancléřem. Z časového hlediska je sporné dodatečné tvrzení dr. Klimenta, že zdržení souviselo s tím, že ještě před odjezdem došla zpráva o počáteční fázi obsazování Moravské Ostravy německým vojskem, jakož i o incidentu ve Stonařově, kde zahynul muž německé národnosti. O událostech na Ostravsku, které měnily daný status quo, se zřejmě Hácha a jeho doprovod dozvěděli až po příjezdu do hlavního města „třetí říše“.

Poté už se konečně dala souprava do pohybu.

VŠE SE ODEHRÁVALO POD PŘÍKROVEM UTAJENÍ

Jenomže v Čechách...

Ještě předtím, než se roztočila kola lokomotivy, přiběhl z Masarykova nádraží do blízkého Lidového domu v Hybernské ulici jeden ze železničářů a vzrušeně se obrátil na přítomného redaktora Hlasu mladých Jaroslava Mecera: „Heleďte, něco se děje, přistavovali jsme zvláštní vlak pro Háchu, zřejmě jede do Berlína.“

V téže budově zasedalo právě předsednictvo levicové Národní strany práce. O přestávce vyhledal redaktor Mecer dr. Vaverku, který byl členem předsednictva strany a s nímž se osobně znal. Sdílel mu, co slyšel od železničáře, a informoval ho i o tom, jaké další zvěsti kolují mezi lidmi. Třeba o Ostravsku, kde se prý už zcela nezakrytě stahují k našim hranicím německá vojska. Dr. Vaverka ho odmítl:

„Co tady děláš paniku?! Už je všeho i tak dost, a ty ještě šíříš takovéhle nesmysly.“

V TĚCH CHVÍLÍCH UŽ KAMELOTI V PRAŽSKÝCH ULICÍCH NABÍZELI ZNERVÓZNĚLÝM ČTENÁŘŮM MIMOŘÁDNÉ VYDÁNÍ NÁRODNÍ POLITIKY

Byl to první list, z něhož se bylo možno dozvědět o vyhlášení samostatného slovenského státu, čímž došlo k rozpadu dosavadní republiky. Pozoruhodné bylo i redakční sdělení, že během dne se do Černínského paláce na ministerstvo zahraničí dostavila řada diplomatických zástupců cizích zemí a všichni se dotazovali na odhad dalšího vývoje. Nikdo jim však, zejmé-

na v tom, co se bude dál dít v českých zemích, neuměl nabídnout seriózní odpověď.

Jen čekat se muselo, zase čekat.

PŘÍSNĚ TAJNÁ OPERACE „ODLET“

Všichni však nemohli tehdy jen čekat.

Již den předtím, v pondělí 13. března 1939, navštívil plukovníka Františka Moravce, jednoho z šéfů našich armádních rozvědčků, britský major Gibson a tlumočil mu v zastoupení svých londýnských šéfů nabídku nanejvýš utajené letecké evakuace zhruba desetičlenné skupiny těch československých zpravodajských důstojníků, kteří se nejvíce angažovali v činnosti směřované převážně vůči Německu a jsou tedy nositeli řady závažných tajemství.

„Kam bychom měli odletět?“ zeptal se Moravec.

„Přímo do Londýna a zřejmě již zítra. Jsme schopni postarat se i o vaše archivy – a výhledově snad také o vaše rodiny, což nyní není proveditelné. Pokud s tím vy a vaši podřízení budete souhlasit, začneme odlet připravovat.“

Plukovník Moravec, rodák z Čáslavi, zkušený voják a nositel řady legionářských vyznamenání, věděl, že odpověď nemůže být jiná než souhlasná. Uměl si představit, jaký zájem budou mít Němci, o jejichž brzkém příchodu se už nedalo pochybovat, o činnost vojenských zpravodajců – a jak tragické důsledky by mělo, kdyby se jim dostaly do rukou tajné materiály, anebo kdyby některý z nich při mučení promluvil třeba o lidech z naší výzvědné sítě v Německu. Samozřejmě, z písemností se dalo skoro vše zničit, ale to by znamenalo zmar dlouholeté protiněmecké práce, zmar všech jejích okamžitých i ještě důležitějších potenciálních výsledků.

Moravec tedy Gibsonovu nabídku s povděkem přijal.

Zbývalo přibližně čtyřicet hodin.

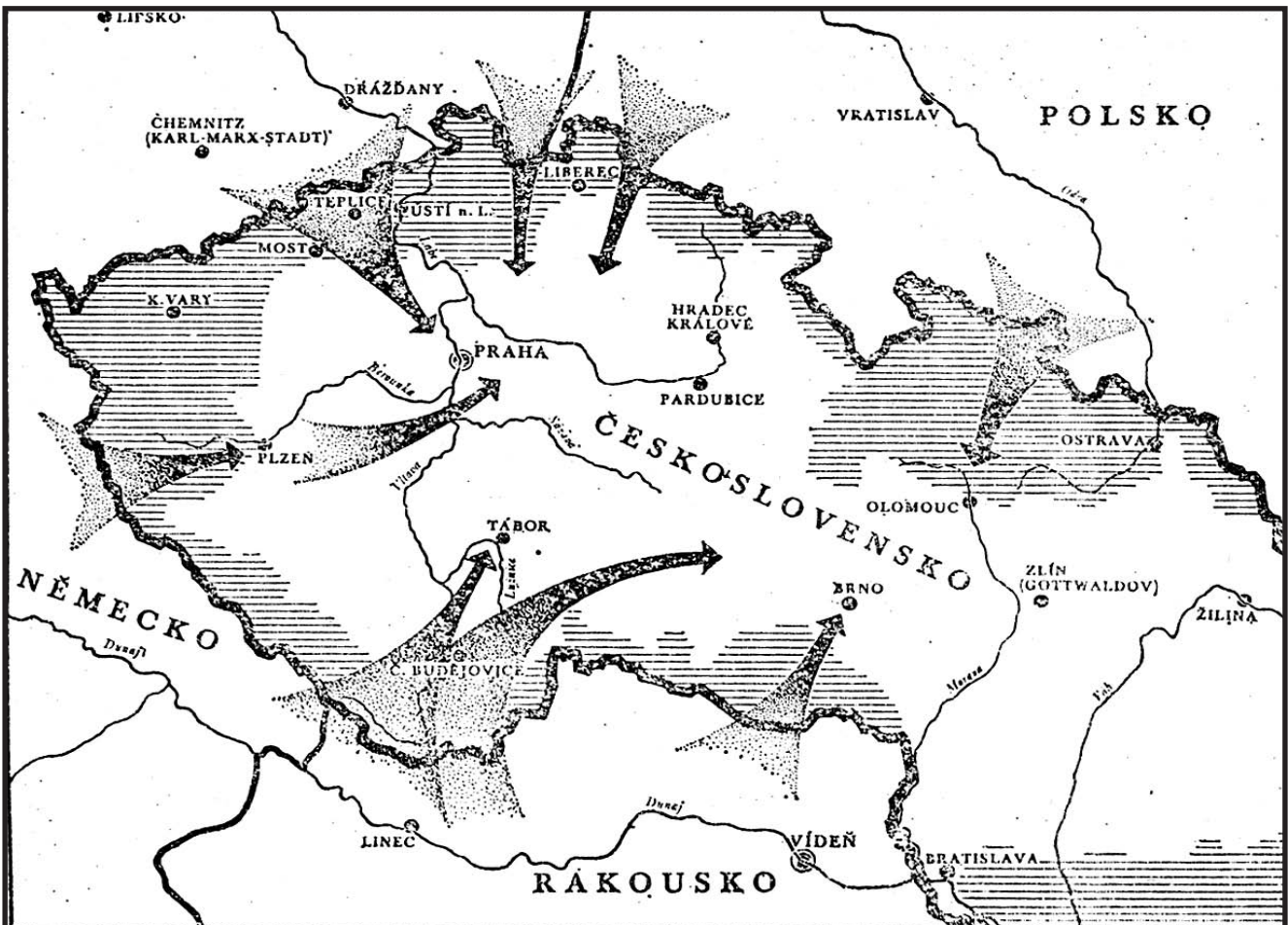
„Naš zpravodajský archivní materiál,“ vzpomínal před lety při setkání s autorem tohoto článku plukovník v záloze Alois Frank, který byl v tom čase majorem, „a nebylo ho málo, jsme ovšem třídili již zhruba od 7. března, kdy jsme získali první vážnější signály o hrozbě německé okupace. Dokumenty, které neměly další upotřebitelnost, jsme pálili na hlavním štábu v kotlích ústředního topení, později i rovnou na betonovém dvoře. Zprávy ještě živé, evidenční listy našich agentů a další nepostradatelné složky, jsme balili do beden. S Angličany bylo již dříve domluveno, že bedny uschovají na jejich zastupitelství a později za námi spolehlivou cestou odešlou. Ujednáno a provedeno. Brzy už neobsahovaly naše trezory nic, co by mohlo Němcům usnadnit pátrání po agentech, kteří pracovali v náš prospěch. Byl jsem pak v té době – mimo jiné – pověřen odvozem spisových složek do konspirační vily v Praze-Podbabě. Bedny jsme nakládali na dvoře hlavního štábu v Dejvicích, vyjížděli odtud zadním vchodem, v Podbabě zacouvali až do garáže, bedny složili a vrátili se pro další. Z Podbabě si Angličané svým vlastním vozem s diplomatickým označením odváželi vše na velvyslanectví. Do celé operace byl zasvěcen jen nepatrný počet lidí.“

Zatím se dění týkalo výhradně dokumentů.

O lidech se začalo hovořit až 14. března.

Jistě nebylo pro plukovníka Moravce snadné zvolit ty, kteří měli šanci na záchranu a další práci, a ostatní ponechat v nebezpečí. Učinit tak ale musel a do výběru byli spolu s ním zařazeni důstojníci Strankmüller, Paleček, Fryč, Tichý, Frank, Bártík, Tauer, Cigna, Fořt a Sláma. V dopoledních hodinách si je Moravec začal jednotlivě předvolávat.

Mezi prvními k sobě pozval Aloise Franka a řekl mu: „Víte,

Takhle byla připravena a nakonec i uskutečněna vojenská operace s krycím názvem Märzwirbel (Březnový vír). Šrafované jsou na mapce označeny pohraniční oblasti, které nám byly uloupeny hanebnou dohodou čtyř velmocí v Mnichově. Republika tím přišla nejen o přírodní, převážně horskou hramici, ale také o důmyslně zbudovaný systém obranných pevností a pevnůstek.

jaká je situace. Ptám se vás, zda chcete dobrovolně a ještě dnes odletět do zahraničí a tam dál zpravodajsky pracovat proti nacistickému Německu? V budoucnu se s pomocí Britů pokusíme i o evakuaci našich rodin. Máte, pane majore, minutu na rozmyšlenou.“

Odpověděl prý bez zaváhání: „Souhlasím s touto cestou.“

Moravec ho poté upozornil, že odlet musí být utajen dokonce i před rodinnými příslušníky, a to i proto, že se poletí přes Německo. „Domy, kde bydlíme,“ dodal k tomu, „jsou podle hlášení našeho obranného zpravodajství kontrolovány německými agenty. Jediný dům, který snad není dosud takto hlídán, je váš byt na Uralském náměstí, protože jste se nedávno stěhoval z ulice Na Piačce. Máte tedy o něco volnější pohyb, a proto musíte splnit důležitý úkol. Ve 13.00 hodin odjedete svým vozem do Ruzyně a budete čekat na letadlo holandské společnosti KLM. Bude to spoj na lince Bukurešť – Rotterdam – Londýn. Mezipřistání v Praze sice běžně nemá, ale Angličané vyjednali změnu trasy. Na letišti vás osloví zřejmě sám pilot, projednáte s ním podrobnosti odletu a přímou linkou mne zavoláte sem na hlavní štáb. Budeme tu čekat.“

Vše bylo jasné.

Frank zavolal manželce a požádal ji, aby mu připravila kufřík s nočním prádlem a cestovními drobnostmi, protože musí odjet do Bratislavy. Trochu se divila, ale byla už zřejmě za ta léta zvyklá nic nenamítat. Poté odjel major do Ruzyně.

„Připadalo mně to čekání jako nekonečnost,“ vyprávěl

o tom, „od jedné odpolední jsem se pohyboval v letištní hale, ale ještě ani ve tři se ke mně nikdo nehlásil. Byl jsem netrpělivý, věděl jsem, že v poledne došlo odtržením Slovenska k rozbití republiky, a uměl jsem si představit, že německé letecké síly jsou už připraveny k bojovému startu. Teprve v 15.30 hodin vešel do haly muž, který se mne tiše anglicky zeptal: ‚Major Frank?‘ Kývl jsem. Oznamoval mi, že letoun před okamžikem přistál a právě tankuje. Za deset minut ke mně přistoupil člověk v uniformě zaměstnance KLM a řekl mi německy: ‚Vše připraveno, ať pánové laskavě přijedou.‘ Z telefonní budky volal Moravce. Deset mužů ve třech vozech vyjelo vzápětí zadním vchodem z budovy hlavního štábu a třemi různými směry dorazilo do Ruzyně.“

Legendární zpravodajská jedenáctka byla pohromadě.

„Vše ostatní se odbyvalo v poklusu,“ připojil se ke vzpomínání další z účastníků, jímž byl tehdejší major, pozdější plukovník Emil Strankmüller: „Do našich pasů byl vtisknut záznam s tímto zněním: ‚Četnická stanice Ruzyně-letišť, 14. III. 1939. Odlet.‘ A k tomu nečitelný podpis. Startovali jsme někdy po 17. hodině, počasí bylo krajně nepříznivé, deštivé a pochmurné. Zářící ohně kladenských pecí byly pro nás rozloučením s domovem. Pak nás již pohltila mračna. Seděli jsme v letounu, který se pohyboval mimo běžnou trasu. Let za silných nárazů větru byl nepříjemný, ale vědomí, že letíme nad Německem a jakou bychom byli pro tamní nacisty vítanou kořistí, působilo na nás ještě tíživěji než rozmary počasí.“

Nevím, čím se v duchu zabývali ostatní, málo jsme spolu v těch chvílích mluvili. Já sám přemýšlel o posledních událostech, o tom, co bude s republikou i s našimi rodinami, jaká bude asi naše budoucnost a jak rozvineme v novém prostředí svou odbornou práci.“

Pocity Aloise Franka byly v mnohém podobné:

„Letoun se odlepil od rozjezdové plochy. Poslední pohledy na Prahu, pilot nabral kurs na Krušné hory. Česko-německou pomnichovskou hranici jsme přelétli ve výšce 3 000 metrů, za Krušnými horami nás uvítala vánice, která se stupňovala až do sněhové bouře. To už našeho pilota volaly německé pozemní stanice a dotazovaly se na poznávací značku. Neodpověděl a zhasl vnější osvětlení. Letěli jsme takto napříč téměř celým Německem, v prudké bouři se letadlo propadalo, smýkalo ze strany na stranu. Volala další letiště, světlomety ze země se pokoušely prorazit sněhovou clonu a letadlo osvětlit – marně. V oblasti Porúří se vánice změnila v déšť, o něco později k nám přišel pilot a s ulehčením řekl: ‚Pánové, připoutejte se, za chvíli překročíme německo-holandskou hranici.‘ Přistáli jsme v Rotterdamu a po hodině čekání znovu odstartovali a přes moře mířili na západ. Kolem 22. hodiny jsme pod sebou uviděli zář osvětleného Londýna a croydonské letiště... Až dodatečně jsem si mohl porovnat časy a uvědomit si, že v těch chvílích už bylo okupováno Ostravsko a hranice republiky na několika místech překročily vojenské jednotky hitlerovců.“ Unikátní operace se zdařila.

V časové tísní a navzdory snahám německých agentů v Praze.

Chybíčka se však přece jen vloudila.

Přistání našich mužů v Londýně provázely ty nejméně žádané okolnosti, jaké mohou zpravodajce, pracující v přísném utajení, potkat. Vítala je tu totiž skupina novinářů, neboť se městem roznesla zpráva, že přiletí československá vláda. Žurnalistům nebyly přirozeně poskytnuty žádné informace o lidech v letadle z Rotterdamu, což mělo za následek, že se někteří z nich pustili na půdu spekulací. Následujícího dne přinesly britské noviny zprávy o tom, že na croydonské letiště přiletěl předseda vlády Beran spolu s generálem Syrovým. List Daily Telegraph naproti tomu oznámil, že jde o zvláštní pověřence pražské vlády, kteří mají jednat o záchraně republiky. Rozšířily se také dohady, že do Londýna byly dovezeny tajné plány Škodových závodů, aby se nedostaly do rukou Němcům.

Nic z toho nebyla pravda.

Pravdivá byla jediná skutečnost: že do hlavního města Velké Británie přicestovala jedenáctičlenná skupina našich schopných vojenských zpravodajců, pro něž těmito okamžiky začínala šestiletá etapa protinacistické výzvědné práce. Tak, jak jim to brzy z očí do očí a s úsměvem, který byl typický jeho, řekl vyslanec Jan Masaryk: „Mládenci, startujeme druhý odboj.“

DVA SOUBĚŽNÉ CÍLE: OSTRAVSKO A BERLÍN

Vlastně byly, pro úplnost, ty časově souběžné cíle tři.

Úterý 14. března 1939.

Podvečerní doba mezi šestou a sedmou.

Nad Německem se k Holandsku prodíralo sněhovou vánicí letadlo s jedenáctkou zpravodajských důstojníků.

Zvláštní vlak, v němž kromě jiných seděl i prezident Hácha, mnohem pomaleji směřoval k poslední české stanici, jíž byl tehdy, v pomnichovském čase, Terezín-Bohušovice, tedy

místo, o němž ještě nikdo netušil, že se o pár let později stane cílem děsuplných židovských transportů, předstupněm smrti deseti tisíců nevinných lidí.

Pražský policejní prezident necestoval toho dne nikam, vzhledem k napjaté situaci zůstal na rozdíl od mnoha jiných, ba i výše postavených činitelů, sedět ve své úřadovně.

V 18 hodin 25 minut mu tajemník rozčileně ohlásil, že právě došel dálhopis, na který je třeba okamžitě reagovat a jeho obsah tlumočit nadříceným:

„Dle hlášení policejního ředitelství v Moravské Ostravě překročilo německé vojsko u Hrušova státní hranici a pochoduje po silnici Radvanice – Michálkovice (tedy směrem na Těšínsko), v Těšíně je panika. Německé vojsko cestou odzbrojuje čs. bezpečnostní orgány.“

Tím třetím cílem bylo tedy Ostravsko.

Překvapení?

Jen do určité míry a pro některé.

V Moravské Ostravě panovala toho dne vyostřená nervozita již od samého rána. Telefonní spojení s Prahou bylo co chvíli přerušováno a později zcela znemožněno. Odpoledne se už po městě masově šířily pověsti, že ještě před večerem sem přijdou Němci. Pak jeden z místních občanů přiběhl do ostravského rozhlasu se zprávou, že na vlastní oči u Hrušova viděl, jak nacistická vojska začala vjíždět na kublovský most.

A přímo v Hrušově se prý řadí k postupu další tanky. Milan Rusinský, který měl v rozhlase službu, telefonoval zdejšímu policejnímu řediteli, ten ho však odbyl tehdy tak obvyklým argumentem: že nemá rozšiřovat počet panikářů. V půl páté přiběhl jiný občan a oznamoval, že Němci překračují naše hranice také na petřkovickém mostě. Rusinský opět volal policejní ředitelství – a znovu vyslechl v podstatě to samé.

O pár desítek minut tu už však byla jistota.

Na Nádražní třídě se seskupil zástup lidí a valil se do středu města. Bylo slyšet výkřiky: „Němci táhnou do Ostravy, jsou nám v patách!“

A skutečně.

Brzy nato se v ulicích objevili první hitlerovští vojáci na motocyklech, s helmami na hlavách, pak pancéřové vozy s kulomety a nakonec i několik tanků. V půl osmé telefonoval přednosta poštovního úřadu Moravská Ostrava 1 na ředitelství pošt a telegrafů v Brně, že situace je kritická, policejní ředitelství, budova radnice a všechna další významná místa jsou obsazena vojáky, kteří vtrhli do města dokonce i za pomoci tanků. Nyní část říšského vojska postupuje ve směru na Místek, část zůstává ve městě.

Moravská Ostrava rychle měnila svou tvář.

Spolu s vojáky přijeli samozřejmě i ti, kteří byli jako rozsévající strachu vyškoleni ke speciálnímu poslání. Podle předem připravených seznamů už brzy poté bušili gestapáci na dveře v bytech emigrantů z Německa, komunistů, vyhlášených anti-fašistických osobností, zatýkali a uskutečňovali první domovní prohlídky. Ještě večer se usadili také na hlavním ostravském nádraží i u přilehlých komunikací a bez jakéhokoliv oprávnění začali kontrolovat cestujícím dokumenty a osobní zavazadla.

„Reichsführere, splnil jsem váš úkol,“ ohlásil z Ostravy Ludolf von Alvensleben.

Muž tohoto romanticky znějícího jména se vyznačoval dobrodružnou náturou a nedostatkem zábran: jako někdejší příslušník ultrapravicového freikorpsu z roku 1920 spojil v dalších letech svůj osud s nacistickým hnutím, již v říjnu 1938 založil v Moravské Ostravě ilegální oddíl SS. A 14. listopadu 1938 ho říšský vůdce Himmler povýšil na SS-oberführera, učinil ho svým adjutantem a posléze mu svěřil velení nad

esesáckou bojůvkou, která sehrála 14. března 1939 v podvečer a večer předvojovou roli při okupaci Moravské Ostravy a okolního prostoru.

Zdůvodnění zaboru našich území na severu Moravy?

Nic nového pod sluncem.

Prý veskrze mírumilovná a především lidskými ohledy vyvolaná snaha, aby se „zabránilo dalším projevům českého teroru v jejich bezuzdném řádění“. Redakce listu Saazer Tagblatt si podle oficiálních sdělení německé tiskové kanceláře k tomu připravila materiály s odpovídajícími titulky a mezitituly: „Moravská Ostrava si oddechla... Osvobozena od komunistického teroru německými jednotkami a policií... Rudí štváči uprchli...“ Najdeme tu i dramatické vyprávění o tom, že krátce před příchodem vojsk wehrmachtu do Moravské Ostravy se pokoušely „bandy českých šovinistů zaútočit na Německý dům, přičemž četní příslušníci německé menšiny, kteří se tu právě zdržovali, byli zraněni kameny vrhanými do oken“. Jen rychlý zásah německé policie zabránil prý vražednému útoku na tento ryze civilní objekt sloužící hlavně kulturním účelům.

O ČEM SE NYNÍ JEŠTĚ DALO POCHYBOVAT?

Jakými ještě bylo možno živit se nadějemi na smířlivé urovnání vztahů s Německem?

Jaký smysl mohlo mít nyní vyjednávací putování česko-slovenského prezidenta s cílovým určením Berlín, když postupující německé jednotky měly ve svých právě naplňovaných cílových příkazech naše území?

Ministerský předseda Rudolf Beran, ministr národní obrany generál Jan Syrový, ministr vnitra dr. Otakar Fischer, tři muži, kteří byli v nepřítomnosti hlavy státu nejvyššími činiteli nyní již ne pouze ohroženého, leč přímo napadeného státu, se nesporně nacházeli v nesnadném postavení. Dění na severu Moravy bylo bezpříkladně burčující a mělo otevřeně nepřátelskou podobu, Německá říše se už nyní ničím nepokoušela krýt svou rozpínavost, jako tomu bylo ještě před půl rokem, kdy k získání našeho pohraničí využila mnichovanské ústupnosti velmocí. Nyní už hitlerovci nikoho nežádali o souhlas a muselo být jasné, že o souhlas se svým počínáním nebudou ponížene žádat ani prezidenta Háchu, s nímž se hodlali v nejbližších hodinách setkat. Nesporně se blížil kritický okamžik v existenci českého státu.

Co nyní učinit?

Dalo se vůbec ještě podniknout – když ne nic jiného, tedy alespoň s tím cílem, aby se ztlížil vpád nepřátelských okupačních jednotek na české území a uměnily se jejich zisky z tohoto věrolomného aktu? Jaká byla osobní odpovědnost těch, kteří mohli či měli něco takového podniknout, a nepodnikli? Historici různého zaměření se v odpovědích na tyto otázky, zejména co do morálního hodnocení, různí, zatímco Národní soud, který ve stále ještě nepřilíši objektivní a tehdy už i politickými tlaky ovlivněné atmosféře poválečných let, konkrétně to bylo v roce 1947, tyto záležitosti posuzoval. Přihlédl mimo jiné k posudkům vojenských znalců, jimiž byli brigádní generálové Veselý a Bartoš a major Suchomel, z nichž je třeba v zájmu autenticity citovat raději v doslovném znění zápisu:

„V době před 15. březnem 1939 neučinili odpovědní činitelé ani pasivní opatření, a ani o nich neuvažovali, nechávající události jíti svou cestou a bez jakéhokoliv pokusu o jejich zvládnutí nebo usměrnění, a spoléhali na tvrzení dr. Chvalkovského, jenž prý stále popíral německé přípravy k vpádu, ač

spolehlivé zprávy mluvily o opaku. Tato skutečnost umožnila okupantům odvolávat se na souhlas našich odpovědných činitelů s okupací. K posouzení otázky možno citovat výrok Mussoliniho z konce března 1939:

„Národ, který měl mnoho mužů ve zbraní i plné arzenály a nemohl se ani na gesto, byl zralý pro osud, který ho nyní potkal.“

Generál Syrový neučinil ani nenavrhl žádná opatření před 15. březnem 1939, ač věděl o německých přípravách a o shromažďování vojsk. Jak vyplývá z průběhu procesu, byl ministr národní obrany informován jak o soustřeďování Němců před 14. březnem, tak o jejich úmyslech. Dne 10. března dostal zprávu, že 15. března budou obsazeny Čechy a Morava. Dne 12., 13. a 14. března došly zprávy, které potvrzovaly zprávu z 10. března, že 15. března budou obsazeny celé Čechy a Morava. Odposlouchávací službou byly zejména zachyceny zprávy o soustřeďování německých policejních setnin, tzv. hundertschaften, z nichž se dalo usuzovat na bezodkladnou akci podle praxe, která jim byla dobře známa z obsazení Rakouska a z obsazení našeho pohraničí v roce 1938.

V důsledku těchto zpráv bylo možno nejpozději do 14. března 1939 nařídit povolání záložníků k zesílení branné moci, případně i vyvolat rychlé provedení § 27 branného zákona, spojené s krytím hranice.

Účel a cíl těchto opatření měla určit vláda, neboť válka a její nástroj, armáda, jsou politickým prostředkem vedení státu. Proč žádná z těchto opatření nebyla učiněna, nemohou posoudit vojenští znalci.

V nebezpečí z prodlení mohl však ministr národní obrany v téže době a ve své pravomoci a na vlastní odpovědnost k zachránění alespoň části branných sil zabezpečit:

- odlet letectva, přesuny částí armády s materiálem, případné vydání vojenského materiálu ze skladiště, respektive jeho odsun na území, jež nebylo ohroženo vpádem;
- odsun nebo zničení spisového materiálu kompromitujícího osoby a schopného přinést Němcům prospěch;
- zastavit připravenou výrobu válečného materiálu v továrnách a nařídit odsun plánů a důležitých pomůcek pro výrobu.

Jakmile došel k názoru, že hrozí nepřátelský vpád, jež nelze s úspěchem odvrátit, mohla být mimo to učiněna tato opatření nejpozději po obsazení Moravské Ostravy:

- poškodit nebo učinit nepoužitelnými vojenská zařízení, jejichž využití by Němcům přineslo prospěch;
- zničit všechn vojenský materiál, výzbroj a výstroj, aby to nepadlo do rukou nepřítele, případně zničit výrobní stroje;
- dopravit do spřátelené nebo neutrální ciziny materiál, který byl toho schopen (letadla, tanky, motorizované zbraně);
- umožnit nebo doporučit osobám a jednotkám branné moci únik ze země s válečným materiálem nebo i bez něho, i za cenu, že bude v cizině přikročeno k jejich internování.

Opomenutí takových opatření mělo – mimo důsledky okamžité – též vzápětí vážné škody pro přípravu národního odboje, neboť byla opomenuta i nejnnutnější opatření k zachování zbraní a prostředků pro jeho přípravu.

Domníval-li se ministr národní obrany, že některá z těchto opatření nejsou v jeho pravomoci, měl předložit příslušné návrhy vládě. Mezi 10. a 15. březnem byl čas, aby si vynutil podle ústavy jasné rozhodnutí o chování branné moci a zařídil potřebné. V případě neúspěchu svého zákroku mohl a měl jako odpovědný ústavní činitel vyvodit důsledky, případně složit svůj úřad...

Tím, že to neučinil, byla posílena velmi vydatně vojenská kapacita Německa nejméně o hodnotu 20 divízií a urychleny jeho přípravy k další válce.“

POVÁLEČNÝ SOUD ZHODNOTÍ VINU NĚKDEJŠÍHO PREMIÉRA BERANA I MINISTRA NÁRODNÍ OBRANY SYROVÉHO SHODNÝM TRESTEM DVACETI LET ŽALÁŘE, MY SE VŠAK VRAŤME TAM, KDE JE NAŠE MÍSTO: K ÚTERÝ 14. BŘEZNA 1939

Samozřejmě, že to, co se dělo, vyvolávalo neklid na politické scéně. V bytě místopředsedy vládní Strany národní jednoty dr. Josefa Černého na Václavském náměstí se v časném odpoledni sešla část jejího předsednictva spolu s některými dalšími politiky. Po letech k tomu jeden z účastníků řekl: „Nebyla to schůze v pravém slova smyslu, vzrušeně jsme toto v celku nebo v hloučcích diskutovali, porůznu jsme si vyměňovali názory, ze zasedání však nevzešlo žádné usnesení.“

Nicméně asi Černý poradu nesvolal jen náhodou.

Beranův kabinet zklamal a bylo třeba z toho vyvodit důsledky. A kdo jiný by měl být v tak neklidné době povolán do čela nové vlády než právě on – čtyřiačtyřicetiletý bývalý advokát, agrární politik a muž s několikanásobnou zkušeností v řízení ministerstva vnitra. Další z účastníků jednání, bývalý předák živnostenské strany Karel Chalupa, potvrdil: „Sestavila se listina se jmény členů nové vlády, mně určili ministerstvo obchodu. Mám dojem, že premiérem měl být dr. Černý, neboť celá věc dělala dojem jeho akce proti Beranovi.“ Také generál s fašistickými sklony Radola Gajda vypověděl po válce před soudem: „Černý ostře útočil na Berana. Mluvil se o tom, jak by nová vláda měla vypadat. Za předsedu byl vyhlédnut Černý, členy měli být snad Klapka, Hodač, Chalupa, Lukavský, Hrabík.“ Ale ani na Gajdu se nezapomnělo: uvažovalo se s ním pro ministerstvo národní obrany, což bylo již dávno jeho kariéristickým snem.

Nebylo ale jasné, co by chtěla nová vláda podniknout.

Například se Slovenskem, které se před několika hodinami odtrhlo?

Padaly různé myšlenky, pak s vojákou řízností vystoupil generál Radola Gajda a nabídl, že se tam neprodleně odebere a během čtyřiačtyřiceti hodin zjedná pořádek. Odpovědí mu bylo výmluvné mlčení a Gajdu v jeho zcela nereálném návrhu pochopitelně nikdo nepodpořil.

Po 16. hodině se v bytě dr. Černého ozval telefon.

„To snad není možné!“ zareagoval hostitel po úvodních větách rozhovoru.

Právě se totiž dozvěděl o Háchově a Chvalkovského odjezdu z Masarykova nádraží. I když se někteří z účastníků schůzky již chystali odejít, nakonec se rozhodli, že ještě zůstanou. Černý pak dokonce volal všem nepřítomným členům vedoucího orgánu Strany národní jednoty, aby se k němu dostavili. Atmosféra byla hlučně pobouřená. Jak je možné, že odjeli, aniž se někdo poradil s vedením Strany národní jednoty jako vedoucí složky politického života?! Kdo si to tu hraje svou vlastní partii?! Hněv se samozřejmě obracel především proti předsedovi vlády Rudolfu Beranovi, jemuž se toto nenáhodné opomenutí nejvíce kladlo za vinu.

PREMIÉR BERAN SEDĚL ZATÍM VE SVÉ KANCELÁŘI

Těžko si představit, co se mu hnalo hlavou.

V 18.20 se ozval z Říma, kde pobýval v souvislosti s nástu-

pem nového muže na papežský stolec, ministr spravedlnosti dr. Ladislav Karel Feierabend. I jemu se chvěl hlas vzrušením, když svému nadřízenému sděloval, co se právě dověděl: „Ještě dnes či nejspozději zítra bude zbytek republiky okupován německou armádou.“

„Kdo vám to pověděl?“

„Francois Charles-Roux, s nímž se znám z doby, kdy působil v Československu. Vím o něm, že byl zásadním odpůrcem Mnichova. Nyní je francouzským vyslancem u Vatikánu a řekl mi zcela jasně, že...“

„Ano, to už jsem od vás slyšel,“ unaveně ho přerušil Beran.

„Vy o tom v Praze něco víte?“ zeptal se Feierabend.

„Situace tedy není růžová,“ vzdychl premiér, „a jiná po odtržení Slovenska snad ani být nemůže. Hácha s Chvalkovským odcestovali do Berlína a Hitler tam určí náš osud. Budeme asi stejným státečkem jako Slovensko.“

NÁŠ OSUD...?

Zvláštní vlak osudu po sedmnácté hodině, kdy venku se již stmívalo, přibrzdl u peronu na nádraží v Lovosicích, první říšskoněmecké stanici na odtrženém sudetském území. Do soupravy vstoupil ve stranické uniformě bezvýznamný místní činitel NSDAP, aby řízným nacistickým pozdravem pozdravil prezidenta Háchu na půdě Německé říše. I to působilo urážlivě: Hácha nacistům nestál za to, aby mu vyslali vstříc někoho významnějšího.

Po několika minutách se vlak znovu rozjel.

Pokud bylo vidět ven, plni obav a nejistoty pozorovali prezident, Chvalkovský, Kliment a všichni ostatní skoro až horečný ruch na silnicích i sousedních kolejích: auta, motocykly, obrněné vozy a tanky německé armády se v celých kolonách přesouvaly směrem k českým hranicím. Nikomu nebylo do řeči. Dalo se to pochopit: pohled z okna jako by byl pro ně, zejména pro unaveného Háchu, vhodnou psychologickou přípravou k tomu, co je u cíle cesty čekalo.

STOTISÍCOVÁ MORAVSKÁ OSTRAVA UŽ MĚLA SVŮJ ŠOK ZA SEBOU

První podvečer a večer okupace.

Německé vojsko vjíždělo do města dvěma proudy, a to po silnici od Petřkovic a od Kublova. Nasazeno tu bylo tolik síly, že by to stačilo na skutečnou bojovou operaci: jen v Kublově a jeho okolí se soustředilo na sto tanků.

Kdo s kým však měl bojovat?

V srpnu 1945 prohlásil při výslechu později v Norimberku popravený německý maršál Wilhelm Keitel, že k obsazení Moravské Ostravy, a zejména hospodářsky důležitých Vítkovic došlo z preventivních důvodů, aby se tím předešlo hroící polské akci. V 18.40 hodin dle hlášení dokončily jednotky VIII. armádního sboru a 1. oddíl Leibstandarte Adolf Hitler rámcovou operaci. Okupační síly připraveně ovládly nejen Ostravu, ale i řadu okolních měst, městeček a vesnic, a vnucovaly lidem svůj řád. Byly vylepovány německo-české vyhlášky, podepsané vojenským velitelem z řad wehrmachtu. Zavírací doba v hostincích se stanovila na 20. hodinu, od 21. hodiny do 6. hodiny ranní nesměl nikdo opustit svůj příbytek, pod hrozbou přísných trestů se nařizovalo odevzdání všech zbraní. Došlo k zatčení osob, označených za „iniciátory předchozích protiněmeckých akcí“, přičemž třeba ve Slezské Ostravě to byli i členové městské rady. Prvního náměstka ostravského starosty přinutili, aby přečetl do rozhlasu oznámení, že z rozkazu vůdce a říšského kancléře bylo město a jeho okolí osvo- bozeno od násilí. Oba náměstkové starosty převzali poté z pří-

Prezident Emil Hácha v Berlíně

kazu velitele okupační armády osobní odpovědnost za udržení klidu ve městě. Pozván k slyšení byl i okresní hejtman. Německý generál, který se skoro ani nepředstavil, mu oznámil, že podléhá rozkazům německého velení a musí se postarat o plynulé zásobování obyvatelstva a běžný chod výroby i úřadů.

„Chci, aby se všichni chovali tak, jako by se nic zvláštního nestalo,“ poradil generál hejtmanovi.

Vskutku rada k nezaplacení.

PO OSMÉ HODINĚ VEČERNÍ ČEKALA VLAK Z PRAHY DALŠÍ ZASTÁVKA – DRÁŽDANY

Teprve zde vstoupil do salonního vagonu funkčně aspoň trochu odpovídající člověk, který kvůli tomu přijel z Berlína. Byl to legační rada von Halem, zástupce říšskoněmeckého ministerstva zahraničí.

„Vůdce vás v Berlíně již netrpělivě očekává,“ s úklonou sdělil Háchovi.

„Bude mně potěšením,“ odpověděl prezident Česko-Slovenské republiky, která republikou již dlouho nebude.

V OČEKÁVÁNÍ NEJBLIŽŠÍCH UDÁLOSTÍ VŠAK NEBYL POUZE ŘÍŠSKÝ KANCLÉŘ, JEHOŽ BYLO VÝSADOU, ŽE JEJICH PRŮBĚH ZNAČNĚ OVLIVŇOVAL

Ti druzí toho v širším měřítku tolik ovlivňovat nemohli, ale byli připraveni s germánskou řízností plnit dané úkoly: máme

tím na mysli policejní a represivní síly převážně z řad jednotek SS, s nimiž se při očekávaném postupu vpřed počítalo skoro do první linie.

Vídeň, 14. březen, 10 hodin dopoledne.

Osmdesát úředníků vídeňského gestapa obdrželo důvěrný příkaz, aby si sbalili zavazadla s osobními potřebami na dobu asi tří týdnů a během 180 minut se v černé uniformě SS dostavili do shromažďovacích prostor služebny na Morzinově náměstí 4. Tady každý z nich obdržel 100 marek, ale nikomu nebylo zatím sděleno, jaký bude cíl jejich cesty. V 18 hodin je převezli na IV. služebnu bezpečnostní služby SS, tedy sicherheitsdienstu, kam vzápětí dorazilo i třicet úředníků gestapa ze Stuttgartu – zřejmě jako posila pro nadcházející tajnou akci. Proslýchalo se mezi nimi, že pojedou na Slovensko. Večer každý z přítomných obdržel vojenským velitelstvím vydaný zvláštní průkaz s označením Einsatzkommando I a přikázali jim, aby se napříště legitimovali nikoli svou služební legitimací, ale tímto průkazem.

„Kam pojedeme?“ zeptal se nejsmělejší z nich.

„Brzy se to dozvíte,“ odpověděl velitel akce, který jediný věděl, že se chystá nasazení této bezpečnostně-policejní skupiny do českých zemí, konkrétně na Brněnsko.

Jeho podřízeným zbývalo ještě pár hodin nejistoty. Přípraveni na to, co bude jejich posláním, byli však víc než dobře. Mezi těmi, kdo ve večerních hodinách 14. března 1939 večer čekali ve Vídni na další rozkazy, byl i Leopold Eibl, SS-untersturmführer z Langenloisu u Křemže v Rakousku, který během šestiletého působení na gestapu v Brně zavinil smrt 63 osob, 29 osob pošle do koncentračních táborů, 24 jich předá soudu, za což obdrží zvláštní dekret za mimořádné zásluhy a válečný kříž II. třídy. Mezi shromážděnými byl i Hans Langer, SS-untersturmführer z Vídně, vrchní kriminální tajemník, který svými nevybíravými aktivitami zavinil smrt 20 osob, 12 jich pošle do koncentráku, 34 předá soudu, 137 jich bude

vyšetřovat. A dál – na své velké chvíle tu čekal i SS-haupt-charführer Friedrich Dorsch, který zaviní smrt 96 vlastenců, mezi nimiž bude řada příslušníků odbojových skupin mládeže z Brněnska, 219 jich pošle k soudu, 55 do koncentračních táborů...

Je třeba v tomto výčtu pokračovat?

I V ULICÍCH ČESKÝCH A MORAVSKÝCH MĚST SE ČEKALO

Na mnoha místech vládl neklid.

Dochovaná policejní hlášení hovoří o tom, že 14. března kolem 20. hodiny došlo na Václavském náměstí před hotelem Adria k větší srážce mezi zhruba patnácti demonstrujícími německými vysokoškolskými studenty a českým obyvatelstvem. Uvádí se tu: „Protože napomínání policie se minulo účinkem, byla stráž nucena použít obušků, přičemž byl zraněn student německé univerzity Mattausch. Na klinice dr. Schlofera ve Všeobecné nemocnici mu ošetřili podvrknutý levý ukazovák, pohmožděniny, výron na pravém spánku, oděrky na horním rtu – a propustili ho domů. Postupně odešlo z kliniky 13 dalších lehce zraněných Němců a tři Češi. Pouze čtyři němečtí studenti zůstali v další nemocniční péči.“

Redaktor Českého slova se na toto dění díval z oken Melantrichu a formuloval pak své dojmy rovnou do sázecího stroje. Události měly však tentokrát větší rychlost než rotačky a články, který vyšel o několik hodin později, tedy již v době pohybu okupačních armád, působil pak jako nechtěná parodie: „Němečtí akademici snad nemusejí mít žádných obav před dalšími násilnostmi. Byli jsme informováni, že jim o nic jiného nešlo... Když by v dnešních osudových chvílích chtěl někdo vyvolat třenice mezi Čechy a Němci a rušit klid a pořádek, byl by nejhorším škůdcem národa. Národ by jej musel považovat za velezrádce.“

Ale nebyli tu jen němečtí vysokoškoláci...

Po Háchově odjezdu do Berlína rozhodl se i politizující generál Radola Gajda, že zorganizuje demonstrace v pražských ulicích a podnikne i další kroky. Odebral se do své oblíbené vinárny U Zoufalých, odkud vše dirigoval, zatímco vlastním provedením pověřil dr. Karla Lochera. Po 20. hodině prošla Václavským náměstím asi stovka fašistů v sevřeném útvaru – byla to zřejmě v podstatě celá jejich pražská organizace. Skandovali heslo: „Jdeme na Židy!“ Lidé je většinou ignorovali. O hodinu později obrátil se Gajda – zřejmě telefonicky – na německé vyslanectví v Praze s prosbou, aby vůdce dal jemu osobně i jeho straně, Národní obci fašistické, souhlas k okamžitému uchopení moci.

Odnikud nedostal kladnou odpověď, vlastně žádnou.

Mělo to své důvody. Až se po válce otevrou tajné německé archivy, najde se tam i posudek říšských odborných poradců, kteří se specializovali na poměry v českých politických kruzích a o Gajdovi ve shrnutí své relace napsali: „Zcela nevhodný, bezcharakterní, v českém národě bez vlivu. Není v našem zájmu s ním spolupracovat.“

Mimo hru nechtěli zůstat ani takzvaní vlajkaři.

I oni měli velmi blízko k fašistické ideologii, ale Vlajka jako taková byla ještě menším a bezvýznamnějším uskupením než Gajdova Národní obec fašistická. Na příkaz ministerstva vnitra byli během 14. března 1939 čelní vlajkařští činitelé Jan Rys-Rozsévač, Thun-Hohenstein a několik dalších propuštěni z policejní vazby, kde je od počátku roku drželi pro podezření z pumových útoků na židovské synagogy v několika českých městech. Po odchodu z vězení se sešli s dalšími svými spolu-

pracovníky v kavárně Technika na Karlově náměstí, aby se poradili o své roli v nových podmínkách a v očekávání dalšího vývoje. Došlo tu samozřejmě, jak to tak bývá, i ke sporům o budoucí mocenské pozice, v čemž se kromě jiných prosazoval i dr. Pecháček, který podle očitých svědků dokonce vyhrožoval zrádcům z vlastních řad. A je zlomyslností dějin, že přišel osud tohoto muže bude nezáviděníhodný: až začne v září 1939 gestapo zatýkat „rukojmí ze všech vrstev obyvatelstva“, jak tento zastráující zákrok sami nazvali, přijde řada i na Pecháčka, který pak řadu let prožije v koncentračním táboře. Ale zpět do kavárny Technika: právě tady se totiž večer vlajkařské vedení dovědělo o tom, že jednotky wehrmachtu vtrhly na Ostravsko.

„Nyní začíná naše práce,“ reagoval na to vůdce Vlajky Jan Rys, původním jménem Josef Rozsévač.

Málokdo však o jejich služby jevil zájem.

REPUBLIKA JAKO KDYBY BYLA SEVŘENA V KLEŠTÍCH NEJISTOTY

Ti, kteří ji nenáviděli, své pocity hlasitě dávali najevo.

V Olomouci se 14. března ve 20.15 hodin uskutečnilo bojovné vystoupení asi dvou tisíc zdejších Němců, kteří pochodovali městem a provolávali hesla. V místní Turnhalle se jich shromáždilo na osm set a rozhodli se společně a za zpěvu hitlerovských písní čekat na další rozhlasové zprávy. Policejní ředitelství obdrželo od nadřízených pokyn, aby „demonstranty i schůzující nechali vykríčet“.

I v Plzni se toho večera špatně dýchalo.

Blízkost pomnichovské hranice s Německem se tu projevovala skoro až hmatatelně. Po osmé hodině se sešlo v dělnickém domě Peklo župní vedení levicového Národního hnutí pracující mládeže, kam jako delegát z Prahy přijel Miloš Krásný a byl zcela vyveden z míry atmosférou, která ve městě panovala. Chvilí co chvíli přicházely do Pekla zprávy o tom, že na druhé straně hranic jsou v pohybu početné oddíly wehrmachtu. Počítalo se s tím, že Plzeň bude brzy obsazena, mluvílo se dokonce o možnosti bombardování. Jednání – poslední, jež se uskutečnilo ve víceméně legální podobě – skončilo v tísnivém ovzduší a Miloš Krásný, který později zahyne za heydrichiády, se rozhodl odjet nočním vlakem do Prahy, aby tam podal informaci o tom, co se na západě Čech děje.

Nacistické jednotky tím ve směru na střed Čech předjel jen o pár stovek minut.

SEDMÁ HODINA VEČERNÍ – NEBYLO SNAD NIKOHO, KDO BY S MNOHA OTÁZKAMI V DUŠI NEOTEVŘEL ROZHLASOVÝ PŘIJÍMAČ V DOBĚ KAŽDODENNÍ ZPRAVODAJSKÉ RELACE

Vážným, chvílemi se chvějícím hlasem promluvil hned v úvodu hlasatel stanice Praha I: „Pro národ český, pro zemi Českou a Moravskou byly vytvořeny zcela nové podmínky, které vztahy našeho národa a našeho nového státu k vnějšímu světu proměňují od základů. Prezident Hácha, kterému připadlo těžké břemeno uskutečňovat vývoj politických osudů českého národa po Mnichovu, naznačil, že chce respektovat skutečnosti, které tvoří historické a geografické včlenění českého státu do mocenské oblasti Německé říše. Rozhodl se zjistit sám osobně jasno o cestách, jimiž bude třeba našemu státu a našemu národu se ubírat.“

Nedivme se hlasatelovu nejistému hlasu.

V budově pražského rozhlasu panovalo vzrušení, protože

Už zbývaly jen hodiny k vrcholu ponížení: Adolf Hitler na Hradčanech – a urážlivou češtinou sepsaná vyhláška generála Blaskowitze (viz s. 15)

před hodinou sem telefonicky volali kolegové z Ostravy: „Loučíme se s vámi, německé tanky jsou v dohledu. Nevíme, co s námi bude, kdy se zase budeme moci ozvat, ozveme-li se vůbec.“

V kontrolní místnosti se zaměstnanci, kteří měli službu, sešli potom u několika přijímačů a zachycovali zahraniční relace, jiní se snažili obtelefonovávat zpravodaje a spolupracovníky z různých míst republiky i okolního světa. Technici natáčeli zpravodajství na fólie. Poslíček mezitím přinesl večerní vydání novin. „Přečtěte si tohle!“ vykřikl jeden z přítomných – a ukázal na zprávu německé tiskové kanceláře, že v říši došlo k popravě čtyř údajných vyzvědačů, mezi nimi i Jiřího Gottwalda z Bratislavy a Hanse Höfera z Plánčice. Že by zlé znamení pro dny příští? Nic povzbudivého nepřicházelo ani odjinud. V Chustu na Karpatské Ukrajině, tedy bývalé Podkarpatské Rusi, se po 19. hodině ujal slova předseda tamní autonomní vlády Msgre. August Vološin. Dnešní osamostatnění slovenského státu označil za situaci, která vyžaduje i další neodkladné změny. „Také naše vláda v Chustu,“ řekl v závěru Vološin, „proto podnikla všechny kroky k tomu, aby Karpatská Ukrajina dosáhla nezávislosti, což zítra, jak o tom nepochybuji, odsouhlasí náš sněm.“

I tam tedy...

Už v této chvíli vlastně z někdejší Československé republiky zůstávalo jen pomyslné torzo: české země, zbavené již před půlrokem svých těžko postradatelných pohraničních oblastí a nyní oloupené i o část severní Moravy.

KDYŽ UŽ JE ŘEČ O NOVINÁŘÍCH, NELZE OPOMENOUT ANI NĚMECKÉ KORESPONDENTY NA NAŠEM ÚZEMÍ

I v úterý 14. března, stejně jako předtím, se činili.

Jejich zprávy se podobaly hrůzostrašným bájím. Do Ivanovic prý přijel agronom Wacek se zprávou, že obec Wischau v takzvaném vyškovském národnostním ostrůvku obsadila těžce ozbrojená česká pěchota, vesnice byla vyrabována a zapáleny byly všechny stodoly, které patřily německým usedlíkům, přičemž přiblížit se k vesnici nebylo možné, neboť na vzdálenost mnoha kilometrů čeští vojáci, četníci a policisté přístup uzavřeli. „Není pochyb,“ psalo se, „že celá obec je

v plamenech. O osudu týraných obyvatel není nic známo.“

Totéž se prý přihodilo i na několika jiných místech.

Dnes už podle autentických úředních relací víme, jak to bylo s těmi „hořícími vesnicemi“: na jednom místě němečtí ordneři zapálili stoh, na jiném dřevěnou boudu.

A CO BRNO?

Nesporně mělo pro četnost i průbojnost své německé menšiny sehrát v nacistických provokačních i postupových plánech důležitou úlohu. V úterý 14. března se tam situace přistřihovala s každou další minutou. Stranické vedení nacistů nepřetržitě zasedalo. Ve 21.40 hodin dokonce jejich pověřenec zavolal do Vídně a bez všech okolků se zeptal, kdy že už se vůdcova armáda konečně vydá na pochod. Na její příchod se tu průběžně chystali. Před dvěma dny důvěrně sdělil zdejší konzul Wolf říšskému vyslanectví v Praze, že se podařilo získat třicet železničářů německé národnosti, propuštěných ze státních služeb, kteří jsou ochotni usnadnit příchod wehrmachtu násilným obsazením železniční trati Břeclav – Olomouc – státní hranice, aby tak zabránili Čechům v eventuálním zničení mostů. Železničářům byly k těmto účelům poskytnuty zbraně i peníze. Žádost o akční využití těchto dobrovolníků však zřejmě nepřišla, protože se podle vývoje situace nepředpokládalo, že by česká strana kladla při vstupu německých jednotek vážnější odpor a znesnadňovala ho destrukcemi.

„Privítáme naše osvoboditele s plnou parádou!“ křičeli brněnští nacisté.

Mysleli to doslova: krátce po 22. hodině přišla zpráva z Modřic, že tamní starosta Seidl objednal pro tyto účely rovnou dvě hudby.

Ale kdy už...?

Zřejmě brzy, snad ještě této noci. S nadějným pro ně svědectvím v tom směru přispěli šoféři firmy Zikmund, kteří přijeli z Rakouska: „Je to na spadnutí, kamarádi! Viděli jsme to na vlatní oči. Vojsko je tam v plném pohybu, nikdo nespí, pro civilní dopravu byl zastaven provoz, všechno regulují vojáci a k hranicím jsme se s našimi nákladáky mohli dostat jen po špatně udržovaných okrajových cestách.“ V té době už byly všechny sály i chodby brněnského Německého domu přeplněny hlučnými a alkoholem čím dál víc posilňovanými muži s hákovými kříži na rukávech, ještě víc se jich nacházelo v přilehlých ulicích.

Oslavovali – už jaksi dopředu.

Kolem půlnoci policejní ředitelství v Brně obdrželo zprávu, že němečtí ordneři odcizili městským dopravním službám několik autobusů a s hlučnými projevy nadšení vyjeli do Modřic vítat německou armádu. Ještě budou muset mít trochu trpělivosti, než se v té mrazivé noci dočkají.

ÚTERÝ 14. BŘEZNA ROKU 1939 SE BLÍŽILO KE KONCI

Říšskoněmecký rozhlas vysílal poslední zprávy. Nic příliš konkrétního se neozvalo, ale i tak se dalo z náznaků vytušit, že se blíží cosi významného. Maršál Hermann Göring, blízký Hitlerův spolupracovník, který si ve svém pozérství málokdy nechal ujít příležitost přimotat se k historickým událostem, přerušil svou dovolenou v San Remu a urychleně se vrátil do Berlína. A na druhé straně byla dle sdělení vojenského velitelství 5. armády odložena slavnostní vojenská přehlídka ve Vídni, plánovaná právě na středu 15. března. Důvod k odkla-

du: změna ve vůdcově cestovním plánu. Vůdce se nyní musí zdržovat v Berlíně.

JAK BY TAKÉ NE, KDYŽ SI SEM ZVAL, VĚTŠINOU NA NOC, HOSTY

Včera to bylo člověk z Bratislavy.

Dnes z Čech.

Ano: zvláštní vlak, vypravený z pražského Masarykova nádraží, který cestou nabral devadesátiminutové zpoždění, způsobené hlavně rušným vojenským provozem na německých železnicích, konečně ve 22.40 hodin dorazil na Anhaltské nádraží v Berlíně. Prezidenta republiky, jejíž jméno bylo nyní nesnadné definovat, protože dosavadní oficiální název Česko-Slovensko by po již vyhlášeném odtržení Slovenska zněl skoro až nepatřičně, uvítali šéf prezidia říšského kancléřství dr. Otto Meissner, státní tajemník ministerstva zahraničních věcí Ernst von Weizsäcker, šéf diplomatického protokolu Doernberg, berlínský vojenský velitel generál Seifert a představitel našeho vyslanectví dr. Mastný a dr. Szathmáry.

Slova na uvítanou?

Jistě také zazněla – ale především tu byly další Jobovy zvěsti. Právě nyní se totiž Hácha a Chvalkovský dozvěděli nejen o tom, že dosavadní předseda autonomní vlády Karpat-ské Ukrajiny Msgre. August Vološin opakovaně proklamoval osamostatnění Karpatské Ukrajiny, čímž pokračoval rozpad republiky, ale museli vyslechnout i šokující zprávu o obsazení Moravské Ostravy a okolních míst německými vojsky, k čemuž zaskočený ministr zahraničí vyslovil názor, že tato akce snad není opatřením prvořadě naměřeným proti Čechům, ale že jde o preventivní akt vůči Polákům.

Prezident se nevyjadřoval k ničemu.

Mezi těmi, kdo se objevili na nástupišti, byl i nám už známý novinář Ludvík Jehl, který stál v Háchově bezprostřední blízkosti a později vypověděl, že na něho „ten nevysoký muž, který až do nedávna ve své soudcovské roli požíval značné vážnosti, působil nyní dojmem bezradného a lítost budícího človíčka, který se znenadání ocitl v Jiříkově vidění“.

Před nádražím stála čestná setnina.

Kapela zahrála pochod v breskném německém rytmu.

Poté nastoupila celá prezidentova družina do připravených automobilů a odjela do hotelu Adlon. Když vešli dovnitř, zněla dvoranou hudba, protože v hotelu, který patřil k oblíbeným místům berlínských celebrit, se konal jakýsi společenský večer. Za zvuků tklivých i dovádivých tanečních melodií se tedy dr. Hácha a jeho doprovod odebrali do přidělených pokojů, aby se mohli upravit a čekat na další audienční pokyny.

DVA ČASOVĚ SOUBĚŽNÉ CÍLE TOHO DNE SE NAPLNILY

Hácha se nacházel v Berlíně.

A německé vojsko se z nástupních prostorů v těch oblastech Slezska, které tehdy patřily k Německu, dalo na pochod, překročilo hranice a vstoupilo do Moravské Ostravy a na Ostravsko, kde je nadšeně vítali jejich názorový příznivci z německé menšiny – ale také je tu přivítala střelba.

ANO, STŘELBA! – OJEDINĚLÁ SICE, ALE PŘECE JEN STŘELBA

Průběh dne u jednotek 8. pěšího pluku, který si ze svého úspěšného legionářského působení v Rusku a na Ukrajině přinesl čestný název „Slezský“, nenasvědčoval tomu, že by se

Aufruf an die Bevölkerung!

Auf Befehl des Führers und Obersten Befehlshabers der Deutschen Wehrmacht habe ich im Lande Böhmen mit dem heutigen Tage die vollziehende Gewalt übernommen.

Hauptquartier Prag, den 15. März 1939.

Der Oberbefehlshaber der Heeresgruppe 3
Blaskowitz
General der Infanterie.

Rozkas pro Obyvatele!

Na rozkas Votze a neivršihho Prezidenta německe Armady převzal sem v zemi česke s nešnim dnem celou moc.

Hlavní-Quartier Praha, dne 15. Brězna 1939

Vrchní Komandant Armadni-Odil 3
Blaskowitz
General Pjechoťy

mohlo stát něco neočekávaného. Pomnichovská reorganizace soustředila většinu pluku do Místku, přičemž III. prapor byl nouzově umístěn na severovýchodním okraji města v bývalé Czajankově továrně u silnice na Frýdek a poblíž mostu přes řeku Ostravici.

A právě tady k tomu došlo...

„Bylo to 14. března 1939,“ zaznamenává o tom plukovní kronika, „kdy vtrhla německá armáda, a to jedním zajištěným proudem po hlavní silnici od Příbora, a na rozcestí u městských jatek se rozdělila na dva proudy. Jeden proud pochodoval dále přes Místek a mířil pravděpodobně dále k Vojkovicům přes Dobrou, aby jednak ohradil nové polské hranice a uzavřel je pro příchod do Polska, a jednak aby předešel Poláky, kteří snad chtěli obsadit Těšínsko až po Ostravici podle hesla ‚Ostravica – polská granica‘. Tento německý proud byl však zastaven u Czajankovy továrny naproti budově finančních úřadů palebným přepadem, způsobeným strážným a pak celou stráží v těchto kasárnách.“

Štábní jazyk zůstává jen štábním jazykem.

Naštěstí přežili následná léta i někteří z účastníků.

„Nebyli jsme nijak silný prapor,“ vyprávěl po válce někdejší svobodník Bohumil Příbyla, „a hlavně se mezi námi nacházeli nováčci, kteří nastoupili službu teprve před dvěma týdny, dále tam bylo kromě několika málo důstojníků také asi třicet aspirantů a dělesloužících. Stráž u brány se střídala po dvou hodinách. Na mne vyšlo velení šestičlenné stráží, která sloužila po šesté hodině podvečerní. Byla již skoro tma, když se od silnice ozval zvuk většího počtu motorových vozidel. Prvně projelo několik sajdkár, pak ještě jiná auta. Ohlásil jsem to důstojníkům a zůstal jsem dál na svém místě ve strážnici. Byl tam se mnou vojín Sagan, takový do všeho nadšený hromotluk z východního Slovenska. Brzy přijela další vozidla, která už zastavila, takže bylo najednou jasné, že to jsou Němci. Křičeli na nás, abychom se vzdali a vydali jim objekt. Pořádně jsme jim nerozuměli, nastal chaos a pak se ozval

první výstřel. Nemohu přísahat na to, zda vystřelil vojín Sagan, anebo to byl některý z Němců. Vzápětí se rozpoutala palba, při níž byl Sagan zasažen, padl na zem, obával jsem se, že je mrtvý, ale bylo to naštěstí jen lehčí zranění. To už ale vše začínalo být dost divoké. Vyběhl jsem ze strážnice a těsně před přibíhajícími Němci, kterých bylo čím dál víc, jsem zabouchl bránu, dokonce se mi podařilo do západky srazit závoru, takže vrata se aspoň na chvíli stala pevnou překážkou.“

„Jsme přepadeni!“ rozlehlo se kasárnami.

A hned poté velitel 12. kulometné roty kapitán Karel Pavlík, který zastupoval nepřítomného velitele praporu podplukovníka Štěpínu, zavelel: „Do zbraně!“

Vojáci zaujali palebná postavení. Německý důstojník, jenž se snažil přiblížit k budově strážnice, klesl na zem mrtvý. Jeden z dělesloužících připravil k palbě kulomet vzor 26 a snažil se zasáhnout pancéřová auta, která se pokoušela silou proniknout na kasárenský dvůr. Ozvaly se detonace ručních granátů, jimiž se vojáci vyzbrojili z praporečného muničního skladu. Zpočátku měli obránci výhodu v tom, že na dvoře byly

rozsvíceny elektrické lampy, pak si to Němci uvědomili a žárovky rozstříleli.

Josef Panocha, který byl tehdy vojínem 8. pěšího pluku, vypráví: „Když jsme se chopili zbraní, mysleli jsme si, že se to rojí henleinovci, až pak jsme pochopili, že bojujeme proti pravidelné německé armádě. Těší mě, že jsme byli – jak teď už vím – jedinou posádkou, která se bránila. Zkušení mazáci drželi dvůr a my, nováčci, jsme leželi ve výhodnějším postavení na vyvýšené střeše bývalé kotelny. Byli jsme tam dobře kryti a měli jsme dobrý výhled. I tak to však byl nerovný boj. My v naprosté izolaci s puškami a kulomety a proti nám ohromná a silně vyzbrojená přesila. Němci nás několikrát amplióny vyzývali, abychom se vzdali, ale my jsme se chtěli udržet co nejdéle.“

Vskutku: nerovné to bylo střetnutí.

Pak si hitlerovci přivolali další posily, nasadili do akce i protitankové dělo. A obráncům nenahraditelně docházelo střelivo...

V 18.45 hodin boj utichl.

V řádcích plukovní kroniky se uvádí: „Na naší straně nebylo vážněji raněných. Na německé straně byly ztráty, ale počet nám není znám.“ Nepodařilo se tuto skutečnost přesně zjistit ani později. Podle některých zpráv padlo šestnáct útočníků, podle jiných jich bylo dokonce jedenadvacet.

Pomsta?

Pomsta za mrtvé u Czajankových kasáren?

Zdá se, že životy našich vojáků uchránila skutečnost, že říšské vedení požadovalo, aby se obsazování českých zemí obešlo bez větších incidentů, jichž by proti „třetí říši“ mohlo být využito v zahraničí. Ale i tak si odzbrojení obránci užili své. „Když jsme vycházeli z kasáren,“ zapamatoval si Josef Panocha, „bylo to zlé, hlavně místní Němci nám hrozili zdviženými pěstmi, plivali po nás, vykřikovali nadávky, žádali naši smrt... Venku nás vojáci wehrmachtu postavili ke zdi a namířili na nás kulomety. To byla chvíle, která ve mně zůstane až do smrti.“

V protektorátu patřil k nejmocnějším mužům karlovarský rodák Karl Hermann Frank (vpravo), na sudetském území vládl Konrad Henlein (vlevo), který pocházel z Liberce

Představte si, že člověk drží kamaráda za ruku, zavře oči a očekává salvu popravčí čety...

Salva se tehdy na vyšší rozkaz neozvala.

Ale kapitánu Karlu Pavlíkovi, který obranu kasáren vedl, hitlerovci tak jako tak neodpustili: umučí ho v lednu 1943 v koncentračním táboře Mauthausen.

ALE I TAK JE PŘÍBĚH OD CZAJANKOVÝCH KASÁREN DŮSTOJNOU TEČKOU

Tečkou za úterým 14. března 1939.

Vše další, co v nejbližších okamžicích následovalo, už má k důstojnosti nesmírně daleko. Prezident Hácha pod silným nátlakem podepsal v Berlíně dokument, jímž svěřoval osud naší země do rukou vůdce a říšského kancléře. Došlo k tomu ve 2 hodiny a 15 minut. A těsně před svítáním – v 6 hodin – se soustředěné síly německé armády na mnoha místech daly do pohybu přes naše hranice. Začínalo zlé ráno. Nesporně jedno z nejhorších, bohužel však v náhledu do budoucna nikoli jediné ze zlých rán v dějinách naší země. Bylo to skutečné „probuzení do hrůzy“, jak napsali v kronice pražského 5. pluku, který – jak skoro až výsměšně to zní! – nesl čestné jméno Tomáše G. Masaryka, zakladatele naší republiky.

